

REČNIK ISLAMA

دائرة أعلام اسلام

موسوعة المصطلحات الإسلامية

Dictionary of Islamic terms

Словарь исламских терминов

دائرة أعلام اسلام

موسوعة المصطلحات الإسلامية

Dictionary of Islamic terms

Словарь исламских терминов

دائرة أعلام اسلام

موسوعة المصطلحات الإسلامية

Dictionary of Islamic terms

Словарь исламских терминов

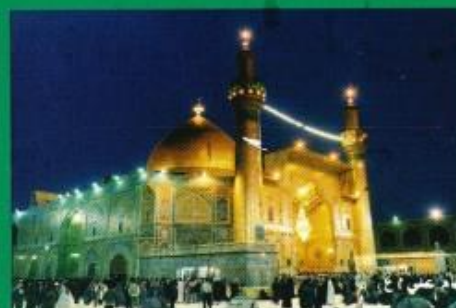
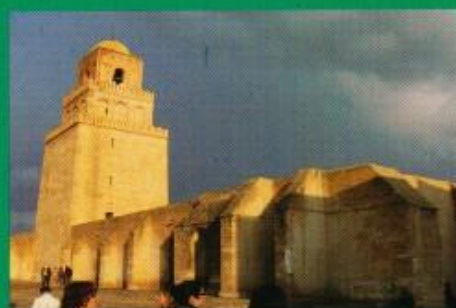
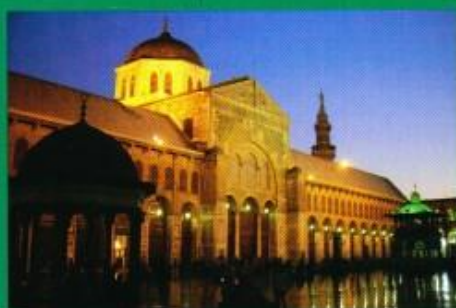
دائرة أعلام اسلام

موسوعة المصطلحات الإسلامية

Dictionary of Islamic terms

Словарь исламских терминов

**RADE BOŽOVIĆ
VOJISLAV SIMIĆ**

REČ RECENZIJJE

Usled konstantnog poleta islamske kulture, u nekoliko proteklih vekova, odnegovan je sasvim poseban i bogat vokabular raskošnog zdanja ove za svetsku kulturu važne religijske tradicije. U svetlu dominantnog spoznajnog duha kur'anske skripture, svi fundamentalni pojmovi islama razotkrivaju dražesne mnogostruke dimenzije uzlaznih stupnjeva celokupnog postojanja i univerzuma. Štaviše, slavljene Bog sva stvorenja naziva, u kur'anskim svetim porukama u XVIII:109 i XXXI:27 – Svojim rečima. Jer, Kur'an i univerzum predstavljaju dve knjige Božje, jednu pisanu (tadvini) i drugu egzistencijalnu (takvini). Otuda, muslimanski gnostici insistiraju na tome da se ezoterijski stupnjevi Kur'ana podudaraju sa različitim stepenima postojećeg univerzuma. Oni, zapravo, govore o njihovom međusobnom preslikavanju, te predanja o kur'anskim sedam unutrašnjih značenja tumače, najpre, kroz raspravu o sedam stupnjeva egzistencije. Takođe, oni se, pored egzistencijalnog Kur'ana i ukoričenog Kur'ana, usmeravaju i na čovečji Kur'an, to jest na savršenog čoveka koji, kao sveobuhvatno biće, sadrži u sebi različite horizonte egzistencije i biva srodan sa svim značenskim sferama Kur'ana. Savršeni čovek, zato, sve prožima.

Opovrgavajući svetove s one strane materije i istorije, orijentalisti sa Zapada svete geografije nisu uvek kadri da naziru višnje stepene ontološke hermeneutike (ta'vil) vokabulara islamske kulture, već svoja objašnjenja, bez izuzetka, sužavaju u okviru latitudinalne analogije. U svojoj Istoriji islamske filozofije, Anri Korben suštinu tog problema sagledava u činjenici da muslimanski „mislioci ne vide svet u evoluciji u pravolinijskom horizontalnom smeru, već u usponu; prošlost nije iza nas, već pod našim nogama. Na toj se osi raspoređuju smislovi božanskih Objava, smislovi koji odgovaraju duhovnim hijerarhijama, razinama univerzuma što se otvaraju već od početka metaistorije... Bez mnoštva svetova koji se raspoređuju u uzlaznoj perspektivi, simbolička egzegeza propada u nedostatku funkcije i smisla... Ta egzegeza, dakle, pretpostavlja teozofiju u kojoj su svetovi simboli jedni drugima.“ Udubljujuću svežinu svih pojmova islamskog spoznajnog stadijuma, još uglađenije, raskrinkava najmarkantniji filozof islamskog sveta, Mula Sadra u svom Mafatih al-gajbu: „Nema ničega na zemlji ni na nebu što nije jedna od manifestacija Njegovih i jedno od lica Njegovih. Svetovi se podudaraju i naporednih su stupnjeva. Stoga, ono niže je slika onog višeg i ono više je realnost onog nižeg, te sve tako do Realnosti svih realnosti i Bitka svih bića. Jer, sve što je u ovom svetu biva slikom i okvirom u odnosu na ono što je u svetu duhovnom.“

Bilo kako bilo, današnji svet oseća preku potrebu za sasvim skrupuloznim i razgovetnim enciklopedijama i rečnicima islama koji će, istovremeno, u okviru komparativnih studija, obogatiti briljantnu kulturu muslimana tako što će njima predstaviti zadivljujuća postignuća ostalih religijskih tradicija. U stvari, razbistravanje leksema svih baštenika jedne tradicije se nameće kao najosnovniji nužni elemenat na putu prosperiteta njihove kulture i civilizacije. U protivnom, oni će nabasati na ogromne poteškoće u procesu sporazumevanja sa drugima i prezentovanja svojih doktrina, te samim tim biti suočeni sa neizbežnim znakovima slabosti i dekadencije svoje baštine.

Na tragu prvih najava realizacije ozbiljne islamističke enciklopedistike koncem 19. veka, širom sveta su do danas, na različitim jezicima, objavljeni mnogobrojni orijentalistički i islamistički leksikoni i enciklopedije. U njima su mnogi i katkada najčuveniji svetski stručnjaci za pojedine oblasti orijentalistike

prezentovali, u okvirima svog spoznajnog stadijuma, geografske, etnografske, biografske i ostale karakteristike islamskih naroda.

U Sarajevu je 1990. ugledao svetlo dana nedovršen Leksikon islama dr Nerkez Smailagića (1927-1985) koji je, svojim dostojanstvenim, učenim, stručnim i obuhvatnim doprinosima i nesvakidašnjom erudicijom i upućenošću u savremene islamološke trendove, oživeo kod nas savremene islamske studije i ostavio za sobom sedam knjiga, sedamnaest prevoda i blizu četrdeset naučnih i stručnih članaka, premda on, u svojim delima, pod spoznajnim uticajem sociologije 20. veka, teži „stvaralačkoj mogućnosti razvoja islama“ i protivi se tradicionalizmu i „održavanju islama na razini velike ali prohujale prošlosti“. Kroz šeststo obrađenih pojmova, autor Leksikona islama je, bez saradnika, pokušao da ujedini najširu tematsku strukturu i obuhvati najbitnije ne samo veroškolske nego i kulturne, istorijske i političke odrednice centralnog islamskog sveta.

Po svojoj koncepciji i nameri da ponudi, na vrlo sažet i jasan način, najvažnije odrednice iz islamske religije, ovaj Rečnik se veoma razlikuje od cenjenog Smailagićevog Leksikona, kao i mnogih drugih. Čini se da je pojavom ovog Rečnika islama, krunisan dragoceni napor njegovih istaknutih autora, na ovom polju, u poslednje tri decenije. Rečnik je već jednom, pod naslovom Pojmovnik islama, objavljen u Beogradu 2003, od strane naše prestižne „Narodne knjige“. Ovo drugo izdanje je sređenije i dopunjeno sa pedesetak novih odrednica. Sitnije nejasnoće i manje štamparske greške iz prvog izdanja su uklonjene, a Rečnik će ovoga puta biti i tehnički bolje pripremljen, te praćen fotografijama velelepni duhovnih spomenika islamskog sveta.

Organizujući Rečnik na načelu pojedinačnih odrednica kojih ima oko 1800, cenjeni autori su ciljali da predstave sve najznačajnije ličnosti iz muslimanske istorije, veroškolske termine i ostale pojave i činioce koji pomažu u razumevanju celokupne islamske baštine. Istovremeno, u Rečniku nema geografskih pojmova ni dugih i komplikovanih opisa određenih islamskih institucija. Za to, istina, postoje drugi, specijalizovani rečnici i leksikoni.

Odrednice pokazuju izuzetnu objektivnost i učenosni respekt autora prema celokupnoj muslimanskoj baštini, te se može ustanoviti to da su važne civilizacijske čari svih bitnih likova i tendencija iz istorije islamskog nipošto monolitnog sveta predstavljene, u Rečniku, izvan popularnih okvira ekskluzivističkih pristupa raznih veroškolskih horizonata. Naravno, Rečnik islama čini daleko značajnijim to što su naši poznati orijentalisti prof. dr Rade Božović i mr Vojislav Simić, kao i svi istaknuti mislioci briljantnog srpskog pravoslavlja, sasvim spoznajno bliži od zapadnih orijentalista višnjim obzorjima kognitivne hijerarhije islamske teomonističke nauke. Štaviše, pisac ovih redaka je našao snažnu potvrdu svoje orijentacije spram posvetovljenih filozofija poslerenesansnog Okcidenta u sjajnim spisima ruskih bogotražitelja samo zahvaljujući plemenitoj blagonaklonosti prof. dr Božovića. Ovaj naš markantni orijentalista i arabista, bivši prodekan i dekan Filološkog fakulteta u Beogradu i više puta upravnik Odsaka za orijentalistiku, na kojem je dugo godina predavao arapski jezik, arapsku staru i novu književnost, islamsku civilizaciju i savremenu kulturnu istoriju Arapa – ozbiljno je obogatio srpsku i južnoslovensku arabistiku nizom svojih vrednih članaka i studija, brojnih prevoda s arapskog i na arapski, radovima koje je objavio i u Iraku, Libanu, Libiji, Tunisu i Jordanu, te svojim knjigama: Abdu-l-Vehhab al-Bajati, Stihovi u izgnanstvu (1965), Arapi u usmenoj narodnoj pesmi na srpskohrvatskom jezičkom području (1977), Savremena

poezija Palestine (sa prof. dr Esad Durakovićem, 1979), Savremena arapska poezija istoka (1980), Savremena arapska poezija zapada (1980), Antologija kratke arapske priče (1986), Najlepše arapske ljubavne pesme (1988), Udžbenik savremenog arapskog jezika (1988, 2001) i obimne knjige Islam i Arapi, Bog i čovek (2007). Prof. dr Božović je član Darul-hikme, Tuniskog naučnog društva, od njegovog osnivanja 1983, član Udruženja književnika Srbije i dobitnik nagrade Zlatni prsten za prevođenje književnih dela sa arapskog jezika.

Kako je više obaveštajnog karaktera nego enciklopedijskiog, Rečnik islama je okrenut široj čitalačkoj publici i svima, u različitim oblastima javnog života, koji žele da se upoznaju sa islamom ili o njemu imaju površna obaveštenja, kao i južnoslevenskoj muslimanskoj populaciji, s obzirom na to da su izvesne odrednice u njemu mnogima malo poznate. Otuda, njegov ograničeni format i namena donose neka nužna ograničenja ali istovremeno dobijaju poseban značaj i važnu vrednost.

Nema sumnje u to da će uspešna dela ove vrste pobuditi i određene konstruktivne kritike. Naime, može se, u zanemarjućim slučajevima, primetiti odstupanje cenjenih autora od spoznajnog teomonističkog stadijuma ili principa objektivnosti, kada se, primeraradi, u instituciji Poslanikovog mirakuloznog uspinjanja vertikalom univerzuma sagledava njegovo mitsko putovanje, ili kada se poseta mauzoleju sveegzistencijalnog staratelja Huseina u iračkom gradu Kerbeli poistovećuje, u ritualnom smislu, sa mekanskim hodočašćem, i pored toga što bi nebeska svetiljka izvornog islama bila potpuno ugašena da najbolnija tragedija u istoriji čovečanstva nije izbila u Kerbeli i navela celo postojanje da ječi, zauvek, tugom čemernom.

Rečnik islama je izašao blagodareći trudu dva značajna Društva prijateljstva Srbije i Irana, u Tehranu i Beogradu. Štiva, poput ovog, treba svakako podržati, jer će nas ona osnažiti na putu realizacije bitnog dijaloga između različitih religijskih i civilizacijskih tradicija i protivljenja zabrinjavajućem duhovnom samootuđenju u savremenom svetu.

Ponovnoj pojavi, sada dopunjenog Rečnika (preko 50 novih odrednica) se posebno radujemo iz razloga što on svoje sagovornike izravnije povezuje sa raskošnim riznicama muslimanskog intelektualnog života, otvara dražesne aspekte briljantne islamske kulture i nagoveštava nove plodove studija naših mislioca na polju ispisivanja zasebnih stručnih rečnika i enciklopedija o različitim religijskim i islamskim naukama, poput najavljenog projekta velikog enciklopedijskog leksikona o islamskoj duhovnosti.

Dr Seid Halilović,
prodekan za istraživanje Fakulteta za religije
i veroškolske pravce Internacionalnog
univerziteta u Komu, Iran
mart 2010

UVODNIK

Mnogo je pred autorima ovoga Rečnika, prvog ove vrste u nas¹, bilo nedoumica i kolebanja još kada su otpočeli sa radom na njemu pre nekoliko decenija. Tada je sa autorima bio i prof. dr Milan Adamović, koji od sedamdesetih prešao da radi na Univerzitetu u Getingenu. Kada smo se nas dvojica, mr Vojislav Simić i dr Rade Božović, vratili nekadašnjem i već, slobodno možemo reći, zastarelom rukopisu, utvrdili smo da su mnoge naše dvojbe ostale, posebno kada je reč o tehničkim pitanjima u vezi sa izradom ovakvog Rečnika. Ipak, za korisnika ovog Rečnika ne sme biti dvojbe oko toga da će u njemu naći samo odrednice koje se neposredno tiču islamske religije. Zbog toga i pišemo ovaj uvodnik i za novo izdanje, popravljeno, dopunjeno i bitno prošireno novim odrednicama, koje treba, koliko-toliko, da pomogne korisniku da lakše prati zbivanja u islamskom svetu, čita stručnu i drugu literaturu, a i samim vernicima islama omogućući da se podsete nekih znanja ili da ih prošire.

U poslu nas je najviše mučilo pitanje upotrebe transkripcije ili transliteracije. I bez obzira na trud da posao ujednačimo, ipak ima i kolebanja kod nekih odrednica: najčešće smo, ipak, poštovali zatečeno stanje u praksi i litarutri kada je reč o pojedinim muslimanskim ličnostima i terminima. Naučna transkripcija je vrlo složena, zastarela i danas skoro svi u svetu, koji drže do sebe, imaju svoje, usaglašene sa sopstvenim fonetskim mogućnostima, transkripcione sisteme. Ali, arapsku ortografiju nije moguće bez teškoća preneti u indoevropske jezike. Stoga smo se odlučili da prenošenje arapskih reči, koliko god je to moguće, prilagodimo fonetskim prilikama u našem jeziku. Posebna teškoća dolazi zbog neusklađene transkripcije i različitog čitanja vokala u arapskom jeziku (pa i u persijskom u kojem se arapsko „u“ čita kao „o“, o čemu valja voditi računa) od strane naših, pa i stranih orijentalista i onih koji ih je koriste u različitoj literaturi. U svakom slučaju, uvereni smo da se, uz nužno strpeljenje, sve najvažnije iz islamistike može pronaći u ovom Rečniku, kao i da će se lako moći da prepoznaju imena i pojmovi iz strane literature i da se, potom, o njima obavesti u ovom pomagalu. Zato valja da korisnik, prilikom korišćenja Rečnika, obrati pažnju na sledeće:

1. Neka ne odustane brzo od traženja pojedinih odrednica u Rečniku, stoga što ih često ne može pronaći u obliku koji je sreo u nekoj literaturi. Prva zabuna, možda i najčešća, pojavljuje se oko čitanja arapskog pomoćnog znaka „fatha“ koji nije ni čisto „a“ ni „e“. U bosanskoj sredini često je ovaj znak čitan kao „e“. Tako će se negde u literaturi naći termin «mutezila», a negde «mutazila», dok u ovom Rečniku se beleži kao mutazila, ili Ejubidi (dinastija) a u nas je pod Ajubidi, Eid al edha a u našem Rečniku Aid al adha, itd. Neki autori na području «bivšeg» srpskohrvatskog jezika reč Abu (ar. „otac“), kao deo prezimena, izgovaraju i pišu Ebu. Ako ne nađete termin «šajh», pogledajte pod «šejh», itd. Ali, ako je negde uputa zatajila, ne zamerite, već poslušajte ono što smo maločas preporučili. Ili, ako se negde dinastija Umejadi pominje kao Umajadi ili čak Umejevići, korisnik će, uvereni smo, uspeti da je u nekom varijantnom obliku pronađe u ovom Rečniku. Bitno je da pažljivo traži odgovarajuću odrednicu.

2. Nismo se, takođe, mogli lako odlučiti da li ćemo lična imena navoditi po imenu, ili po prezimenu, kako čini većina sastavljača rečnika i enciklopedija. Arapi počinju od ličnog imena. Pokušajte, a ako neku ličnost ne nađete pod imenom, potražite je pod prezimenom.

¹ Misli se, pre svega, na Leksikon islama, Nerkeza Smailagića, Sarajevo 1990.

3. Nismo dosledno koristili ispred nekih reči arapski određeni član „al“. Njena kod traženja reči stoga zanemarite. Recimo: tražite reč al-mabsut. Zanemarite član „al“ i tražite pomenutu reč pod slovom „M“. Filosofo i fakiha al-Tusija nećete tražiti pod odrednicom «A», već pod odrednicom «T». U nas se npr. može sresti u literaturi i ovako transliterovano ime poznatog naučnika Albirunija. Znači, bez crtice između člana i imena. On se u ovom Rečniku nalazi pod slovom «B» u transliterisanom obliku: al-Biruni.

4. Vrlo često smo poznata imena, kao recimo, Ibn Tejmiya ili Ibn Tajmija, stavljali pod slovo „I“ iako je ova reč deo prezimena. Zato molimo korisnika da kada traži neko ime ili termin pogleda sve varijante pod kojim mogu pronaći neko ime.

5. Ponegde smo davali obe godine, što znači i muslimansku, hidžrasku i u nas uobičajenu, hrišćansku. Prva navedena godina u odrednicama je hidžraska, ona koja se računa po islamskom mesečevom kalendaru i odvojena je kosom crtom od hrišćanske. Tamo gde nema dvostrukog datiranja radi se o tzv. hrišćanskom kalendaru.

6. Često smo, iz praktičnih razloga, reč »ibn« koja znači u arapskom «sin», a služi za stvaranje prezimena u Arapa, skraćivali samo u «b.». Na primer, Adi b. Musafir, umesto Adi ibn Musafir.

7. Upućivanje na drugu odrednicu obeleženo je znakom (v.) ili znakom - .

8. Originalni nazivi su dati u zagradama, ali samo tamo gde je osetna razlika između dva izgovora – onog koji se u nas uvrežio i onog koji važi za jezik iz kojeg dolazi termin ili naziv. Valja imati u vidu da u persijskom jeziku arapski glas „u“ prelazi u „o“ (Muhammad u Mohammad)

9. Izbegavali smo, koliko je moguće, sliveno čitanje sintagmi (npr. izgovara se Darul-islam, a u Rečniku je Dar al-islam), kao i stavljanje pomoćnih znakova uz grafeme koje prenose glasove kojih nema u našem jeziku.

Pokušali smo, dakle, da arapske reči transkribujemo onako kako smo ih mi u svojoj praksi čuli ili kako to, po neki puta, i arapska fonetika i praksa nalažu. Svesni smo da problemi sa transkripcijom i transliteracijom nisu ovime završeni. Kako latinično pismo za naš jezik nije savršeno, može se dogoditi da arapsku reč „dunja“ pročitate kao što izgovaramo naziv one naše voćke. A nije tako, jer se glas „N“ i „J“ posebno izgovaraju u toj arapskoj reči, ili bilo kojoj drugoj kada se nađu zajedno. Dakle, u arapskim rečima suglasnička grupa «nj» nikada se ne čita kao jedan glas «nj», već kao dva – «n» i «j». I na kraju, za latinicu smo se odlučili i zbog toga što smelo računamo i na druge južnoslovenske korisnike koji koriste samo latinično pismo.

U Beogradu, mart 2010.

Autori.

Skraćenice:

<i>ar.</i>	arapski
<i>pers.</i>	persijski
<i>tur.</i>	turski
<i>up.</i>	upoređi
<i>v.</i>	vidi

A

ABDAL (ar. pl. od **BADAL**), u značenju: zamena, surogat, jedan je od ~~proroka~~ *proroka* hijerarhije svetaca kod sufista. Prema najrasprostranjenijem mišljenju zauzima peto mesto u hijerarhiji svetaca.

ABDALLAH b. ABD al-MUTTALIB, iz plemena Kurejš, otac proroka ili božjeg poslanika Muhameda. Rođen je oko 554. godine, u vreme vladavine Arabijskim Poluostrvom persijskog kralja Anuširvana. Njegova ženidba sa Amīnom, iz plemena Zuhra našla je svoje mesto u legendi. Umro je pre rođenja Muhamedovog na nekoliko meseci.

ABDALLAH b. HILAL, ili još al-Himjârî al-Kufî, čarobnjak iz Kufe. Svoju magijsku snagu, prema predanju, crpeo je iz čarobnog prstena koji mu je poklonio satana/iblis, jer ga je ovaj zaštitio od napada raspuštene dece. Povremeno je dobijao inspiracije i od samog – Iblisa.

ABDALLAH b. RAVAHA, iz plemena Hazredž, spada među dvanaesticu poverljivih koji su izabrani između vernika Medine na Muhamedov predlog. Bio je jedan od najvatrenijih pristalica nove vere – islama i Muhamed mu je poveravao veoma važne misije. Pretrčao je od Bedra do Medine da javi o pobedi muslimana. Pored ratničko-diplomatskih odlika, bio je, kako se veruje, jedan od retkih pismenih ljudi, te je postao Muhamedov lični sekretar.

ABDALLAH b. SABA, tobožnji osnivač – šizma, u stvari je osnivač ismailitske sekte sabaija (v. sabija). Jemenski jevrejin koji je primio islam i koji se, u vreme vladavine - Alije (četvrti ortodokсни halifa) prihvatio ideja koje se pripisuju ekstremnom krilu šizma. Bio je pristalica mišljenja da je Alija naslednik božanskih prava direktno od Muhameda. U stvari, bio je, bilo osnivač, bilo glavni junak više raznih sekti od kojih je najpoznatija ona pod imenom sabija. Sve te sekte su preuveličavale religijske pozicije Alija.

ABDALLAH b. UMAR b. al-HATTAB, jedan od najuglednijih ličnosti prve generacije muslimana i jedan od najverodostojnijih prenosilaca tradicije – hadisa. Rođen je pre - Hidžre i veoma mlad primio Islam. Istakao se u borbi protiv pseudoproroka Musajlima i Tulajha. Umro 73/693. godine.

ABD al-AZIZ b. al-HADŽDŽ IBRAHIM, čuveni ibaditski pravnik, živio u 13/19. veku. Napisao nekoliko veoma značajnih teoloških i teološko-pravnih dela koja predstavljaju kompletan ekspozé ibaditskog zakonodavstva.

ABD al-DŽABBAR b. AHMAD, – mutazilitski teolog, sledio šafiitsku pravnu školu (935-1025). Nosio nadimak „kâdi al-gudât“ – vrhovni kadija. To je glavna ličnost poslednje faze - mutazilizma, čija dela nisu još uvek dovoljno proučena.

ABD al-GANI b. ISMAIL, al-Nâbulusî (1641-1731), veliki sufist/sufija, mistik, pesnik i putopisac. Komentarisao je poznate sufijske autore - Ibn al-Arabîja,

- al-Džilija i Ibn al-Fârida, i dao dosta svojih originalnih misli, dosledno razvijajući ideju koju obrađuje. On predstavlja konvergenciju dve tada postojeće mističke misli: špansko-magripske i persijsko-anadolske. Napisao je i neka skoro enciklopedijska dela o - tefsiru (egzegeza Kurâna), tradiciji (hadisu), teologiji (kalâm), religijskom pravu (fikh), tumačenju snova i dr.

ABD al-HAJJ, indijski teolog hanefitske škole (1848-1886). Napisao više dela iz oblasti religije i verskog prava, važnih za život induskih muslimana.

ABD al-KADIR DIHLAVI, indijski teolog iz 18. veka, poznat po svom prevodu Kurâna na urdu jezik.

ABD al-KADIR al-DŽILANI (ili samo al-DŽILI), hanbalitski teolog, propovednik i mistik, po kome je jedan derviški red dobio naziv - kadirija. Živeo od 1077/8/-1166. Smatrao se jednim od najvećih svetaca islama. Poreklom je iz Persije. Njegove aktivnosti pripisuju se više prosvvećenju i širenju vere nego istoriji. Izučavao je filologiju, pravo, hadis, a kasnije je, pod uticajem Abû al-Hajra Hammâd al-Dabbâsa pokazao interesovanje za sufizam. Ovaj njegov učitelj izgleda da je uživao ugled prvog mistika. Abd al-Kadir se prvi put javno predstavio kao propovednik oko svoje 50-e godine, i od tog momenta brzo raste njegov ugled propovednika i učitelja. Bio je - muftija, učitelj egzegeze, hadisa i fikha, ali ostaje zabeležen kao propovednik. Svojim ugledom privukao je mnogo učenika iz čitavog islamskog sveta, a njegove propovedi preobratile su dosta jevreja i hrišćana.

Živeo je u vreme velike ekspanzije sufizma. U ambijentu sukoba jedinke i društva, kad je religija bila „mrtva nauka prenetá od mrtvih“, sufizam se već, kao kolevka emocionalne religije, široko rasprostranio u generacijama koje su prethodile Abd al-Kâdiru. Upravo pitanje koncilijacije asketizma i mistike sa religijskim pravom podstaklo je ovog velikog i uglednog naučnika na aktivnost. Napisao je više dela kojima se prikazuje učiteljem teologije, i gde daje jedan ekspozé etičko-religioznih i socijalnih zadataka sunitskih muslimana, da bi kasnije prezentirao, prema izlaganju hanbalitskog priručnika o neophodnim znanjima, posebne obrede sufizma. Međutim, on se ne obraća samo sufijskim krugovima, jer u svojim propovedima upotrebljava široko razumljiv stil i izbegava isključivo sufijsku terminologiju. U svemu pretpostavlja idealnog čoveka koji je prerastao svoje svakodnevno JA i uspeo da dostigne svoje suštinsko biće, čime je pobedio strah od smrti i sudbin. Stoga je i prihvaćen među dervišima za sveca.

ABD al-KADIR al-KURAŠI (696-775/1297-1373), egipatski profesor hanefitskog religijskog prava. Poznat po veoma detaljnom i vrednom alfabetskom delu, biografiji svih – hanefita.

ABD al-MUTTALIB b. HAŠIM, deda Muhamedov. Tradicija kaže da bio - sajjid/sejjid, starešina plemena Kurejš. Posle smrti Muhamedova oca, deda ga je uzeo sebi, ali je i on vrlo brzo umro.

ABD al-RAHMAN b. AVF, jedan od najpoznatijih muslimana prve generacije iz plemena Banû Zuhra-Kurejš. U vreme – hidžre otišao je u Abisiniju; učestvovao u bici kod Badra. Bio je prijatelj halife - al Bakra i nešto kasnije i kćeri Bakrove i

omiljene supruge Muhamedove, Aiše. Prema podacima koje nudi tradicija, on je jedan od deseterice kojima je Muhammad obećao raj. Umro je 31/652. godine.

ABD al-RAUF al-SINKILI, verska ličnost (1620-1693). Indonežanin koji je oko dvadeset godina učio u Arabiji i pristupio sekti šattârija, za koju je on, po povratku, vrbovao mnogo učenika i koja se rasprostranila po velikom delu Indonezije. Većina njegovih dela je na malajskom, a samo nekoliko na arapskom. Teorijska baza njegova misticismizma je učenje o sedam stupnjeva i da je čovek stvoren po uzoru na božji lik. Time je, donekle, ostao u granicama ortodoksnog islama. Preveo je Kurân na malajski jezik. Posle smrti bio je obožavan, i pripisuje mu se čast uvođenja islama u Indoneziju.

ABD al-RAZIK ALI, poznati egipatski kadija, umro 1966. Obrazovao se po zapadnjački (Oksford) i tradicionalno, islamski. Njegovo delo o odnosu islama i političke vlasti iz 1925. godine izazvalo je mnogo polemike. U njemu je on odbijao taj odnos, tvrdeći da je Muhamed duhovni a ne politički lider.

ABD al-RAZZAK al-KAŠANI (umro oko 730/1329), čuveni sufijski pisac, sa nekoliko veoma značajnih dela iz oblasti misticismizma, egzegeze i dr. Pripada školi - Ibn-Arabija, velikog teozofa misticismizma arapskog zapadnog tipa. Pokušao je da odbrani svog učitelja izloživši precizno njegove ideje. Sledio je onu grupu muslimanskih teologa koja je branila mističko otkriće (kešf).

ABD al-SALAM b. MAŠIŠ, vrlo nejasna ličnost koja je postala jedna od verskih vođa, nazvanih „pol“ (ar. kutb) marokanske narodne mistike.

ABD al-SAMAD al-PILAMBANI, rodом sa Sumatre, učenik Muhammad al-Sammâna, osnivača derviškog reda sammânija čije je osnovne načelo, po kojem je red i dobio ime, oslanjanje na (pitagorejsko) shvatanje kosmičke muzike. Poznat je prvenstveno po svom prevodu na malajski jezik glavnog - Gazâlîjevog dela „Ihjaul-ulum“ (Oživljavanje nauka).

ABDES(T)HANA, AVDESHANA (pers.), posebno mesto u starim muslimanskim kućama gde se uzimao abdest, odnosno vršilo versko obredno pranje pre molitve.

ABDESLI, AVDESLI (pers.-tur.), kod južnoslovenskih muslimana znači biti pod abdestom, čovek koji je uzeo abdest.

ABDESLIJA, AVDES (pers.-tur.), marama za brisanje lica i ruku posle ritualnog umivanja pre molitve. Naziv kod južnoslovenskih muslimana.

ABDESLUK, AVDESLUK, ABDESTLUK (pers.-tur.), posebno mesto u muslimanskoj kući u nas gde se uzima – abdest.

ABDEST, ABDES, AVDEST, AVDES, HAVDES (pers.), pranje (ritualno umivanje) lica, ruku do laktova i nogu do članaka, ispiranje usta i nosa i prelaženje mokrom rukom po vratu, ušima i temenu glave pre molitve, što je kod muslimana verom obavezno pre obavljanja molitve. V. Namaz. Ukoliko u blizini nema vode, niti postoje

mogućnosti za potpuno uzimanje abdesta, dozvoljeno je ruke protrti o neku čistu tkaninu ili pesak. Ako je uzet abdeset, pa u međuvremenu do molitve učinjeno nešto što nije čisto, abdeset se mora ponoviti, jer se pristupiti molitvi može samo fizički čist.

ABDESTATI SE, AVDESTATI SE, uzimati abdest.

ABDEST IZGUBITI, ABDEST POKVARITI, kaže se ako se što učini i time pokvari molitva, ili ako se desi nešto što može da pokvari raniji učinjeni abdest. U takvom slučaju mora da se ponovo uzme abdest.

ABDUH ABRAHA, hrišćanski kralj Južne Arabije iz sredine 6. veka n.e. U muslimanskoj literaturi kaže se da je negde oko Muhamedovog rođenja (570) poveo rat protiv Meke. Često pominjan u Kurânu.

ABU ALIJA al-RIAH, oslobođeni rob plemena Banû Rijâhî, pripadao prvoj generaciji - tâbiûn (sledbenika vere) u Basri, umro oko 90/714. Pripisuje mu se komentar Kurâna, ali je poznatiji kao tradicionalista, stručnjak za hadise i prenosilac Kurâna. Pošto je sakupio neke hadise, bio je smatran za pouzdanog u lancu (isnâd) kazivača.

ABU ALI KALANDAR, jedan od najobrazovanijih indijskih muslimanskih svetaca, umro verovatno oko 724/1324. Postoji vrlo malo pouzdanih podataka o njemu, a ni jedno delo iz tog perioda ne pominje ga po imenu. Prvo je bio teolog, a zatim skolastičar. U ekstazi božanske ljubavi prestao da se obazire na božje zapovesti i prorokovu tradiciju i potčinio se velikim mističkim iskušenjima.

ABU AJUB al-ANSARI, prorokov družbenik kod koga se Muhamed sklonio kada je iz Meke morao otići u Medinu 622. godine n.e. Učestvovao u svim ratovima muslimana svog vremena, a kasnije je imenovan za guvernera Medine. Njemu se pripisuje negde oko 150 hadisa, ali je do danas doprlo i sačuvalo se svega oko 15, i to zahvaljujuć i – Buhâriju i Muslimu, najpoznatijim sakupljačima prorokove tradicije.

ABU AMR al-ALA, čuveni recitator Kurâna, inače se smatra osnivačem jedne od tri važne filološke škole, basrijske gramatičke škole. Umro oko 154/770 godine.

ABU al-ARAB, malikitski teolog, tradicionalist, istoričar i pesnik iz Kajravana (severna Afrika). Rođen između 250-260/864-873. u Kajravanu, a umro pod nejasnim okolnostima u zatvoru u Bagdadu 333/945. godine.

ABU BAJHAS, pripadnik plemena - hazredžit koje se, docnije, izdvojilo iz zajednice vernika zbog političkih borbi, odrekavši se nekih Muhamedovih i Alijinih učenja. Svojim imenom nazvao hazredžitsku sektu bajhâsija, koja je bila neka vrsta posrednika između strogih azrakita i umerenijih sufrita i ibadita. Ova sekta, za razliku od nekih drugih manjih, smatra da njeni pripadnici mogu da žive među muslimanima koji imaju različita mišljenja, da se žene među njima i nasleđuju ih.

ABU BAKR, prvi ortodoksni (legalni) halifa, naslednik Muhamedov, oko koga se vodio prepór u vezi sa nasleđivanjem vlasti. Rođen verovatno posle 570. godine. Muhamed ga je nazvao „al-Siddîk“ – što znači čovek koji uvek govori istinu, ili onaj

koji iznad svega ceni istinu. On je već uzeo četiri žene za brak. Bio je srednje imućan trgovac i smatran je za najboljeg poznavaoa genealogije arapskih plemena. I pored svih neizvesnosti u pogledu vremena njegova prihvatanja islama, smatra se da je bio glavna ličnost muslimanske zajednice (ar. umma), odmah posle Muhameda, i da ga je sam Muhamed izabrao da zajedno pređu iz Meke u Medinu. Učestvovao je u svim pohodima koje je vodio Muhamed, i bio njegov glavni savetodavac. Za Muhamedova naslednika određen je 9. godine po hidžri, kad mu je stavljeno u dužnost da rukovodi hodočašćem i da održi javnu molitvu i propoved u Medini, u vreme poslednje Muhamedove bolesti. 11/632. došao na čelo mlade islamske države koja je preživljavala teške trenutke, i po nju kritične, posle smrti Muhamedove. Njegov kratkotrajna vladavina (traje nešto duže od dve godine) posvećena je ugušivanju otpadništva (ar. rida), što je bio religijski i politički potez istovremeno. Umro je 13/634. godine i sahranjen je pored Muhameda. Bio je jednostavan, nepretenciozan, nije voleo bogatstvo, što je stvorilo brojne priče o njemu kod njegovih saveznika i prijatelja. Tvrdnja da je još on preduzeo recenziju Kurâna, smatra se sve do naših dana neistinitom, jer se to najčešće pripisuje halifi - Umaru. Njemu pak pripada zasluga da je naredio svom sekretaru da otpočne zapisivanje objava.

ABU BAKRA, Muhamedov družbenik, inače oslobođeni rob koji je živio u Jemenu, učestvovao u osnivanju Basre, jednog od najvažnijih islamskih gradova, gde se nastanio i umro 51. ili 52. godine/671-2. U prenošenju tradicije i hadisa uživao je poverenje kao pouzdan prenosilac.

ABU DARR al-GIFARI, Muhamedov družbenik, podržavalac (ar. ansar), koji se veoma često pominje kao Džundab b. Džanada. Kaže se da je i pre primanja islama verovao u samo jednog boga. Pojedini izvori navode da je on peti, pa čak i četvrti po redu Arabljanin koji je primio islamsku veru. Umro je 32/652-3. godine. Pripisuje mu se da je sakupio 281 hadisa, ali su Muslim i al Buhari od njega preneli samo 31.

ABU DAUD al-SIDŽISTANI (202-275/817-889), tradicionalist koji je veoma mnogo putovao, ali je najveći deo svog života proveo u Basri. Napisao je vrlo važno delo o hadisima koje su prihvatili sunniti.

ABU al-FUTUH al-RAZI, persijski komentator Kurâna, koji je verovatno živio između 480-525/1087-1131., a možda bio i savremenik čuvenog - Zamahšarija. Njegov komentar je na persijskom jeziku, jer je u to vreme u Persiji veoma mali broj ljudi znao arapski i jer je počeo uvažavati persijski jezik ravnopravan arapskom. Pored samog Kurâna, iznosi i njegovu egzegezu, gramatiku i retoriku.

ABU GANIM al-HURASANI, eminentni - ibaditski verski pravnik s kraja 2/8. i s početka 3/9. veka. Njegovo delo predstavlja najstariju ibaditsku raspravu o opštem verskom pravu.

ABU HANEFA, Abu Hanifa, teolog i verski zakonodavac (fakih), osnivač hanefitske pravne (ar. fikh) škole (ar. mezheb), najslobodnije među četirima. Živeo od 80-150/699-767. godine. Iako veoma cenjen, postoji veoma malo pouzdanih podataka o njegovom životu; živio i delovao u važnom islamskom centru Kufi (Irak) i radio kao trgovac nekom vrsti svilene tkanine. U početku se zanimao za

